

**Nemzeti identitásképzés és hagyományalkotás,
avagy az „ősmagyar mítosz” posztmodern rítusai**

Jelige: *Turánia*

Társadalomtudományi Szekció, Kulturális és szociális antropológia

Tartalom

1. Bevezetés	2
2. A Magyar-Turán Alapítvány hagyományőrző rendezvényei	5
2.1. A kezdet és a célok: a Kurultaj és az Ősök Napja.....	5
2.2. A programok és az „élmény (szerű) fogyasztás”	7
3. Az „ősmagyar mítosz” és a nemzeti identitás	10
3.1. Az „ősmagyar mítosz” és a turanizmus, mint régi-új alapszeme	10
3.2. A senki földjén, Nxyugat és Kelet között.....	12
3.3. Nemzeti identitásképzés és kulturális emlékezet	14
3.4. A nacionalizmustól a nemzet szakralizációjáig.....	16
4. A Magyar-Turán Alapítvány fesztiváljaihoz kapcsolódó kulturális attitűdök	19
4.1. A kontinuitás hiánya: „kitalált hagyományok”	19
4.2. Az autentikusság válfajai a hagyományőrző rendezvények tükrében.....	22
4.3. Performansz és rítus: avagy hogyan lesz Bugac a magyarok időgépe?	25
5. Összegzés.....	30
Felhasznált Irodalom.....	32
Internetes Források.....	35
Függelék.....	36

1. Bevezetés

*„Hozsanna neked utazó, amerre jársz,
Ne mondd el, mit találsz, ha jövőbe látsz,
Hogy mennyi élő, mennyire szabadulna,
S a biztos morzsát rögtön visszasírja!*

*Az út reményed,
A múlt, ha megáll,
A híd az élet,
Parton a halál.,,*

(Ghymes – Hozsanna, 2010)

A tanulmány témája a Magyarországon 2008-ban először a Magyar-Turán Alapítvány által megrendezett Kurultaj fesztivál és a rendezvény kulturális aspektusainak vizsgálata különös tekintettel az identitásképző és hagyományalkotó jellegére.

Gyermekkorom nagy részét egy varrodában töltöttem, nem is akármilyenben. Amolyan honfoglalós, őssasszonyos motívumok voltak azok, amik igen korán hatalmukba kerítettek. A nagynéném viseletkészítő és hagyományőrző. Olyan, akinek fontos a magyarság és a nemzetünk hagyományai. Rengeteg hagyományőrző fesztiválon jártunk és rengeteg olyan embert ismerhettem meg, akik tudták, hogy miből és miért merítenek. Csak tiszta forrásból. Ez tanított meg kellő kritikával szemlélni a minket körülvevő hagyományőrző eseményeket, „magyarkodó” embereket. Pár éve fedeztem fel az interneten honfoglalás kori viseletrekonstrukciók után kutatva egy kazahsztáni televíziós műsorban megjelent híradást mely a mi magyarságunkról szólt. Egy olyan magyarságról, amelyet én eddig sem a gyermekkori őssasszonyos emlékeimből, sem történész-régész tanulmányaimból nem ismertem. Ezután a kíváncsiságtól hajtva úgy döntöttem, hogy személyesen is részt veszek a több napos rendezvényen a Bugaci puszta szívében és egy előre kidolgozott koncepció alapján megfigyeltem és interjúkat készítettem a résztvevőkkel. Olyan hagyományokat, rítusokat prezentáltak, melyekről mindeddig azt gondoltam nem léteznek. Pedig igen, afféle ősi-modern hagyományként. Megfogalmazódott a kérdés, hogy lehet-e hagyomány az aminek valójában nincs is múltja? Mi késztet valakit arra, hogy elővegyen ezeréves szimbólumokat, rítusokat és saját íze szerint újraértelmezze, vagy esetleg más nemzetek kultúrájából átemeljen, „átmagyarítson” bizonyos elemeket és miért van annyi ember, aki már-már vallásos áhítattal hinni akar ebben?

A fesztivál célja egy olyan nemzeti ünnep megalkotása, ahol a Kárpát-medencei magyar nép és keleti rokonnépek kultúrája, szellemi képviselői találkozhatnak, és együtt ünnepelhetik az általuk vélt közös múltat, egy új kazah-magyar szövetség létrehozása és egy olyan hagyomány felélesztése melynek valójában sohasem volt múltja. Ez a fajta hagyományalkotás nem egyedülálló, nem is a kor sajátja, bár a Kurultaj kétségkívül egy figyelemre méltó jelenség, amely egy nagyon komplex, látszólag megalapozott kulturális tartalomra épít és olyan korban, olyan helyszíneken keresi a magyarság emlékezeti pontjait, melyek a múlt homályába vesztek. A nemzetiesítés folyamata mögött általában a múltban bekövetkezett törések, a kontinuitás és a hagyomány közötti mélyebb szakadások állnak, a keletkezett űrt pedig a múlt revitalizálásával, a kollektív emlékezet megteremtésével próbálja a társadalom kitölteni (ASSMANN 2004, 30.o.).

Alapvetően nem csak hagyományalkotásról beszélünk, hanem a nemzeti identitás megkreálásáról mely zavaros szimbólumrendszereken és rítusokon keresztül egészen a nemzet szakralizációjáig vezet. Jelen esetben a nacionalizmus és a patriotizmus fogalma is szorosan összefonódik. A nacionalizmus itt nem a másokkal szemben érzett ellenségességet jelképezi, hanem alapvetően egy önmagát kereső, etnikai tudatát tekintve homogén közösség nemzetközpontú ideológiának és hatalmi státuszának szimbóluma. A jelenséget életre hívó csoport legitimnek tekintheti magát jelenlegi Kárpát-medencei hazájában, alapvetően patrióta, hazaszerető gondolatokat közvetít, ugyanakkor a magyarságra olyannyira jellemző Nyugattal szemben kialakult magányosságának érzetét, melyet bizonyos tekintetben önsorsrontásként is értelmezhetünk, a rég elhagyott keleti őshazában újra felfedezett gyökerekkel és vélt rokonokkal való kapcsolat szorosabbra fűzésével igyekszik enyhíteni.

A Kurultaj kétségkívül egy különleges jelenség a nemzeti hagyományörző rendezvények sokaságában, hiszen alapvetően egy sajátos korra épít és egyedülálló módon teremti meg a színtér és a nemzeti kultúra prezentációs és reprezentációs olvasati módját, viszont ennek révén számos kérdést vet fel. A magyarság Nyugat és Kelet között való őrlődése és mítoszvilágával való kapcsolata, a népi kultúrában megjelenő keresztény és pogány motívumok szinkretizmusának kérdése nem először kerül a nemzet múltkereső eszméinek középpontjába, így szeretném bemutatni azt, hogy ezek az ideológiák miképpen maradtak fenn a különböző korokon keresztül, és hogy milyen hatással volt a nemzet identitásának alakulására, önreflexiójára, nemzettudatára. Vajon mit értünk autentikusság alatt egy ilyen megalkotott hagyományokkal átszőtt fesztivál esetében? Hogyan és milyen

eszközöket használnak a rendezvény során mely által a résztvevőkre hatást gyakorolhatnak, és mi segíti a közönség számára a különböző jelek megértését?

2. A Magyar-Turán Alapítvány hagyományőrző rendezvényei

2.1. A kezdet és a célok: a Kurultaj és az Ősök Napja

A Kurultaj hagyományőrző fesztivál szereplői a következőképpen magyarázzák a fesztivál címadó szavának jelentését:

„A Kurultaj szó illetve ennek változatai az altaji nyelvekben (ezen belül főként a különböző török nyelvek nagy részében) törzsi gyűlést jelent. A lovasnomád magyar törzsek is tartottak törzsi gyűléseket (ezt a korabeli bizánci és arab források is megemlítik) amelyek fontos szerepet játszottak a közösség életében, így az ősi magyar kultúra fontos részeként értelmezhetjük.”¹

Ugyanakkor a *Korai magyar történeti lexikon* és a *Magyar néprajzi lexikon* szócikkei közül egyaránt hiányzik az utóbbi fogalom, egy kis utána olvasással hamar kideríthető, hogy a kurultáj, mint törzsi gyűlés a 13. századtól fogható meg a történelmi forrásokban és a mongolból vették át a török nyelvek, sem saját anyanyelvünk, sem a kazahsztáni madjar törzs szókincsének nem része. Így az alapítók által emlegetett több ezer éves magyar történelmi hagyomány továbbélésének gondolatát elvethetjük, sokkal inkább az egzotikus hangzással magyarázható a névválasztás.²

A Kurultaj hagyományőrző fesztivál megrendezésére először 2008-ban Böszötrpusztán került sor, ennek előzménye volt a 2007-ben kazahsztánban, Saga területén megrendezett Kurultaj (törzsi gyűlés), melyet az ott élő madjarok tartottak megünnepeelvén a törzsi keretek között való fennmaradásukat, valamint vélt rokonságát a magyar néppel, melyet a magyarországi **Nagy Kurultaj** alapítója és főszervezője, önmagát antropológusként és humánbiológusként megjelölő **Bíró András Zsolt** 2006-os expedíciója során végzett, igencsak vitatott genetikai kutatásaira alapoztak. Ennek folytatása és kiteljesedése volt a 2010-ben először megtartott Nagy-Kurultaj, immár az állandósuló Bugaci helyszínnel, melyet 2010. augusztus 6–8. között, legutóbb pedig 2014. augusztus 8–10. között került megrendezésre. A főszervezők célkitűzése saját megfogalmazásuk szerint, a magyarság egymással és a rokon őstörténetű keleti népekkel való összefogásának erősítése, a sztyeppei lovasnomád kultúra és

¹ <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (2014.09.04. 15:35)

² A Kurultaj szó eredete: <http://www.baski.hu/cikkek.php?szerzo=masok&id=54&esemeny=cikkOlvas> (2014.09.12. 19:30)

a keleti eredet hagyományainak ápolása.³ Az Ősök Napja elnevezésű rendezvény szintén a Magyar Turán Alapítvány rendezvénye, ami mintegy helyettesíti a kétévente megrendezett Kurultajt a páratlan években változatlan helyszínnel és időponttal. Ugyanakkor ennek a rendezvénynek a célja kifejezetten a Kárpát-medencei magyarok összehívása. Hagyományőrző programjai nem kifejezetten különböznek a Kurultajtól. A Magyar Turán Alapítvány 2011-ben kezdeményezte az Ősök Napja hivatalos magyar ünneprendbe való bevezetését is, egyelőre nem jártak sikerrel.⁴

A Bösztörpusztai fesztivál megrendezése után a szervezők létrehozták a **Magyar-Turán Alapítványt**, amely a szervezés összefogásáért volt felelős. Új küldetéssel is gazdagodott a társaság: már nem csak a kazahsztáni madjar törzzsel való kapcsolat ápolása, hanem minden hun és türk tudatú nemzet összehívásának vált helyszínévé a fesztivál. Az alapítvány programjai között célként szerepel a magyarság összefogása és felemelése, a magyar őstörténet kutatása és a *valós magyar történelem* rekonstruálása. Az alapítványhoz több hagyományőrző, kulturális rendezvény, konferencia és kiállítás tartozik, saját megfogalmazásuk szerint: szerte **Kárpát Hazában**. A Magyar Turán Alapítvány a Kurultaj fesztivált és az Ősök Napját a magyar nép fontos ünnepének tartja, ahol „*példát mutathat az egész világ számára hazafiságból, kitartásból és nemzeti szolidaritásból egyaránt*”.⁵

2010-től a Nagy Kurultaj Bugacon lett elszállásolva, a bösztörpusztai helyszín közel hatszorosán, fővédnöke pedig az Magyar Országgyűlés alelnöke, Lezsák Sándor lett. Lezsák Sándor a későbbiekben úgy nyilatkozott a Magyar Nemzet című folyóiratnak a Kurultajról és a páratlan években zajló Ősök Napjáról, hogy „*a rendezvény ékes bizonyítéka annak, hogy a mítoszvilág, a történelmi valóság és a tudomány képes együtt élni*”.⁶ A fesztivál hivatalos honlapján azt hirdeti, hogy ettől kezdve a Nagy-Kurultaj Magyarországon minden idők legnagyobb hagyományőrző rendezvényévé vált, ugyanakkor a 2012-es fesztivál összefoglalóban már arról olvashatunk, hogy a bugaci Kurultaj a világ legnagyobb hun-türk tudatú találkozója és hagyományőrző rendezvényévé vált. Az ősmagyar és keleti rokonnépek⁷

³ <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (2014.09.04. 15:35)

⁴ <http://kurultaj.hu/2013/01/a-magyar-turan-alapitvany-kozlemenye/> (2014.09.04. 16:15)

⁵ <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (2014.09.04. 15:35)

⁶ <http://magyarhirlap.hu/osok-napja-bugacon> (2014.09.11. 12:30)

⁷ A fesztivál alapítói a magyarság keleti rokonait rendkívül tág kereteken belül értelmezik: Azerbajdzsán, Baskíria, Bulgária, Jakutföld, Japán, Kazahsztán, Kirgízia, Mongólia, Tatárisztán, Törökország, Türkmenisztán, Ujgurisztán, Üzbegisztán is képviseltette magát a legutóbbi fesztiválon.

hagyományokat őrző és reprezentáló fesztivál évről évre több hagyományőrző csapatot vont be a munkájába és a meghívott keleti rokonnépek küldöttségei is egyre gyarapodtak. A fesztivál minden tekintetben nagy népszerűségnek örvendett, saját adataik szerint a kezdetekben több tízezres, 2012-es rendezvényükön közel 180 000 fős látogatottságot értek el az eddigi alkalmakkor.⁸

2.2. A programok és az „élmény (szerű) fogyasztás”

A fesztiválok programjai rendkívül változatosak, négy fő színtér köré szerveződnek. A fesztivál központja egy hatalmas füves porond, melyen pusztai lovasjátékok és nomád lovasbemutatók, különböző etnikumokhoz köthető lovas felvonulásoknak, lovas íjász bemutatóknak, harcászati bemutatóknak; köztük a mostanában egyre divatosabbá váló ősmagyar harcművészetnek, a barantának ad helyet. A közelben megtalálható a rendkívül vegyes portékákkal felszerelkezett hagyományőrző kézművesek autentikus vására vagy a látogató csatlakozhat a különböző kézműves foglalkozásokhoz, táncházakhoz, két színpadon párhuzamosan zajló népzenei vagy nacionalista tematikájú koncertekhez vagy részt vehet természetgyógyászati bemutatókon, kezeléseken.⁹

A fesztivál egyik látványos eleme a jurta tábor, melyben helyet kapott az úgynevezett „Ősök Sátra”, ahol a hun-avar-magyar ősök antropológiai és régészeti kiállítását csodálhatták meg a látogatók. A kiállítás történeti szempontból kissé disszonáns, hiszen a kiállított rekonstrukciók nem csak a magyar őstörténethez kapcsolódó honfoglalás kori tárgyakkal találkozhatnak, hanem ugyanúgy megjelennek a Kárpát-medencei népek honfoglaláskor előtti, hun és avar etnikumok eszközei is, ezzel a különböző nemzetek összetartozását sugallva. Egy másik sátorban pedig változatos előadásokat hallgathatunk meg a magyarság őstörténetével kapcsolatban vagy szükség szerint alternatív természetgyógyászati kezeléseken vehetünk részt.¹⁰ A Kurultaj sajátossága az a nyílegyenes távlövő-bajnokság, ahol évről évre új magyar rekord is születik Mónus József többszörös világrekorder tradicionális távlövő íjász által. A verseny pikantériáját egyébként az adja, hogy a résztvevők elvileg Dzsingisz-kán, a 13. századi Európát sakkban tartó mongol Aranyhorda vezérének Esunkhei

⁸ http://kurultaj.hu/latogatoknak/#A_2014-es_Kurultaj_programja (2015.01.02. 16:20)

⁹ http://kurultaj.hu/latogatoknak/#A_2014-es_Kurultaj_programja (2015.01.02. 16:20)

¹⁰ <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (2014.09.02. 14:30)

nevű harcosának 1226-os eredményével keltek versenyre.¹¹ A törzsi ünnepségnek két központi rítusa van: az első a már korábban avatott életfa alá a Magyarország trianoni békeszerződés során elcsatolt területeiből származó föld szórása, a második pedig a *szertűz*, a fesztiválzáró rítusa, amely állítólag a keleti táltos hagyomány és a tengri hit egyik fontos rítusa, a szertartás egyik attrakciója pedig a világ legnagyobb táltosdobjának megszólaltatása volt. Az úgynevezett szert a Magyar-Turán alapítvány egyik közleménye szerint pedig egy igazi avatott őrző, vagy másképpen sámán, Sólyomfi-Nagy Zoltán tartotta, akitől a fesztivál során dedikált CD-ét is vásárolhatott a résztvevő, a keletről érkezett nemzetek küldöttjei, pedig egy-egy fahasábot tettek a szent tűzre.¹²

Az élményszerű emlékezés az utóbbi időben egyre divatosabbá vált és nagy számban hívta életre a különböző harcművészeti hagyományőrző egyesületeket. A Kurultaj programjában számos *újra felfedezett „ősi” harcművészeti programot találhatunk*, kezdve a már említett barantától a nomád íjászatot reprezentáló bemutatókig. Tóth G. Péter szerint a *Honfoglalás* című film (1996) az egyik meghatározó előzménye a honfoglalás kori harcművészet, az árpád-kori szimbólumok szubkulturális szférába emelésének, valamint a jobb oldali politikum meghatározó médiumaként való kiteljesedésének. Az élményszerű emlékezés fókuszkeresésének tekintik azt a folyamatot, amikor az „őskereső” csoportok formát és helyszínt találnak maguknak, azzal a közös céllal, hogy kiiktassák az adott helyen a jelent és belépjenek egy általuk vágyott világba, ahol a történelmi emlékezet különböző elméletei, nemzeti, politikai és társadalmi diskurzusok keringenek és versenyeznek egymással. (TÓTH 2011, 42-43.o.)

A Kurultaj és az Ősök Napja arra hivatott, hogy a résztvevő kilépjen néhány pillanatra a jelenéből és nemzetének ősi múltjában keressen bizonyos felsőbbrendű igazságokat, így az „ősmagyar mítosz” és a magyarok küldetésének ismeretében léphet vissza a hétköznapi életébe. Ezek az elemek könnyen beemelhetők a mindennapokba, kezdve az öltözködési szokásokkal, szabadidős tevékenységekkel, az életmódbeli jellegzetességektől a fogyasztási sajátosságokig. Ebben az esetben tehát a médiumok és a mindennapok közötti kapcsolat az inverzére fordul, egy a nemzeti identitásra alapozó performansz és annak kellékei kerülnek át a mindennapi életünkbe, fogyasztási szokásainkba. A nélkül válnak ezek a mítoszok, neopogány szakrális elemek és szimbólumok megalkotott hagyományok révén az életünk

¹¹ http://kurultaj.hu/latogatoknak/#A_2014-es_Kurultaj_programja (2015.01.02. 16:20)

¹² http://kurultaj.hu/latogatoknak/#A_2014-es_Kurultaj_programja (2015.01.02. 16:20)

részévé, hogy legtöbbünk akár egy pillanatra is ténylegesen megkérdőjelezné autentikusságukat.

3. Az „ősmagyar mítosz” és a nemzeti identitás

3.1. Az „ősmagyar mítosz” és a turanizmus, mint régi-új alapszeme

A Kurultaj megalapításához kapcsolódó kelet felé orientálódás nem újdonság a magyar történelemben. Az „ősmagyar mítosz”, mely szorosan összefonódik a hun-magyar rokonság elméletének diskurzusaival, több alkalommal került a figyelem középpontjába. A história újra kreálásának három fő korszakát különíthetjük el Bali János tanulmányai alapján.

Az első a premodernitás időszaka, melynek kezdetét a 13-14. századra tehetjük és a Kézai Simon *Magyar Krónikájá*-ban megfogalmazott hun-magyar eredetmítosz megalkotásához köthető. A két nép közötti rokonság szimbóluma pedig a Hunor és Magor, azaz a csodaszarvas mondája lett. Ez az eredetmítosz ezt követően hosszú időig meghatározta a magyarországi történelmi elit identitását. A turul szimbóluma is ekkor jelent meg több hazai eredetmondákat tartalmazó krónikában többnyire az uralkodóház legitimitását alátámasztva. Ugyanakkor megállapítható a korabeli ábrázolások alapján, hogy ebben a korszakban, a 19. századdal ellentétben, az ősmagyar szimbólumok még nem voltak felruházva a magyar nép fennköltségét és dicsőségét közvetítő tartalmakkal (BALI 2012, 142.o.). A második a 19-20. századra tehető modernitás korszaka, melyben a magyar művészek és értelmiségek egy csoportja hozzá fogott a számos területre kiterjedő „ősmagyar mítosz” újkori feldolgozásának. Bali a kor népművészeti és Huszka József *A magyar turáni ornamentika története* című művével kapcsolatos kutatásokat emelete ki. (BALI 2012, 143-144.o.) A magam részéről azonban a turanizmus eszményének megszületését és a Magyar Turáni Társaság tevékenységét tartom meghatározónak a nemzeti identitás képzés szempontjából ebben az időszakban.

A turanizmus az úgynevezett turáni népek jelenben definiálendő összetartozásának alapeszméje. Hazánkban Max Friderich Müller nyelvész ültette el ezt az ideológiát 1874-es néprokonsági feltevésről tartott előadásainak során, mely során a turáni népeket nyelvészeti szempontból egy családnak tekintette. A turanizmus megjelenése a századfordulóra tehető, a finnugor és török nyelvi rokonság összefésülési kísérletének során újra előkerült a turániság gondolata abban hitben, hogy a hun származás hagyománya és korszerű nyelvtudomány eredményei összehangolhatóak. (SZENDREI 2010, 7-13.o.) Paikert Alajos 1910-ben megalapította a Magyar Turáni Társaságot, aminek fővédnöke Habsburg József Ferenc főherceg lett. A társaság célja „az ázsiai és velünk rokon európai népek tudományát,

művészetét és közgazdaságát tanulmányozni, ismertetni, fejleszteni és a magyar érdekek összhangba hozni”. A Magyar Turáni Társaság számos elismert orientalistát tudhatott a tagjaiként számon, köztük Teleki Pált, aki a társaság folyóiratában a következőképpen fogalmazott: *„Keletre magyar! Nemzeti, tudományos és gazdasági téren Keletre!”*. Ugyanakkor a turanizmust nem lehet pusztán tudományos oldalról megközelíteni, mivel a magyarság eredet keresése a nemzettudatban erősen ideologizált szereppel bírt. A 20. század első felében zajló nemzetközi események, a magyar nép fokozatos háttérbe szorulása azonban egyre demagógabban eszmékké állt elő. Egy fajta szent küldetésnek tekintették a turánság felvirágoztatását, melynek vezetése a magyarság feladata. 1920-ban megalakult a Magyar Turáni Szövetség is Cholnoky Jenő vezetésével, melynek ideológiája a Trianonban történt hatására erősen Nyugat ellenes lett, feladatának pedig a keresztény alapokon nyugvó faji gondolatok megerősítését tekintette, a későbbiekben pedig Attila hun király és Dzsingisz kán világuralmi terveinek megvalósítását tűzték ki célul. A turáni kifejezés alatt ekkortól már genetikai rokonságot értettek, melyet különböző antropológiai vizsgálatoktól reméltek, majd a kereszténység háttérbe szorítását is népszerűsítették volna a pogány hagyományokhoz való visszatérés jegyében. (FARKAS 1993, 866.o.; KOVÁCS 2006, 30-32.o., SÁNDOR 2011, 417-429.o., SZENDREI 2010, 15-47.o.)

A szakcikk zömmel arról számolnak be, hogy a turáni gondolat 1945 után elhalványult, politikai, társadalmi intézményei megszűntek, ugyanakkor végleges eltűnéséről mégsem beszélhetünk, működvelői szinten tovább élt ez az ideológia. A rendszerváltás után egy hosszú évtizedeken át elnyomott nép újra keresni kezdte önmagát, nemzeti identitását, és mint a történelem során számtalanszor újra a magyarság őstörténetéhez nyúlt, hogy legitimálja létezését a Kárpát-medencében, Európában. Bali János ezt az időszakot a posztmodernitás időszakának nevezi meg. A revitalizációs folyamat felerősödését az 1990-es évek második felére teszi a témához kapcsolódó hagyományörző társaságok megalapításával, ami a második ezredforduló után egyre nagyobb teret nyert a különböző társadalmi és szervezeti formákban, egyre nagyobb követői bázist kialakítva a téma körül (BALI 2012, 146.o.; FARKAS 1993, 861-864.o.).

Az új turanizmus intézményesülése az első fejezetben már tárgyalt 2008-ban alapított Magyar-Turáni Alapítványhoz köthető. Az alapítvány céljai nem sokban különböznek 20. századi elődjétől, azzal a különbséggel, hogy míg az előbbi az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkon, mint nemzeti emlékezeti helyen keresztül próbálta meg prezentálni eszményeit különböző rendezvényeken, megalkotott hagyományokon keresztül a jelenlegi

intézmény a Kurultajt, mint hagyományörző fesztivált használja ideológiáinak közvetítésre (KOVÁCS 2006 32-34.o.). Bíró András Zsolt 2006-os kazahsztáni öntevékeny expedíciója lett a modern kori turanizmus alapköve. Fontos megjegyezni, hogy míg a Magyar Turáni Társaság alapvetően egy felülről szerveződő, az akkori tudományos elit által protezsált eszmekör volt, a Magyar-Turán Alapítvány egy alulról szerveződő, „műkedvelők” által életre hívott jelenség melynek alaptézisei a magyar tudományos életben erősen vitatottak. Az alapítvány előszeretettel hirdeti a médiában, hogy a keleti országban felfedezett madjar törzsben végzett antropológiai vizsgálatok során genetikai kapcsolatot, saját megfogalmazásuk szerint rokonságot, mutattak ki a Kárpát-medencei magyarok és a kazahsztáni Torgaj-vidéken élő madjar törzs között. A kutatásról szóló, tudományos szakcikkben és az alapítvány közhasznúsági jelentésében azonban már sokkal óvatosabban feltételes módon fogalmaznak, miszerint *„valamikor a múltban genetikai kapcsolat állhatott fenn a két nép között”*. Ez azonban valószínűleg sok más sztyeppei népről is elmondható lehetne egy szélesebb körű genetikai kutatás nyomán. Az alapítvány több közleményében és a fesztiválon előszóban elhangzó beszédek során is úgy definiálják tevékenységüket miszerint megalakulásuk óta a magyarság eredettörténetének kutatásával foglalkoznak, a magyar nép előtt a magyar nemzet valós történelmét tárják fel, valamint elvetik a hivatalos kutatások eddig elfogadott eredményeit. Továbbá a turán kifejezéssel (melyet ebben az esetben eléggé önkényesen definiáltak) kívánja érzékeltetni az alapítvány, hogy nem csak a magyarság Kárpát-medencei történetét kutatja, hanem a magyarság Kárpát-medencén kívüli vándorlását is, nemzetközi együttműködésben a különböző (az általuk rokon népeknek tekintett) keleti országok tudományos intézeteivel, szakembereivel. Legfőbb feladatuknak a Kurultaj és az Ősök Napja megszervezését és lebonyolítását, valamint a magyar hagyományörző közösségek szellemi és anyagi támogatását tartják.¹³

3.2. A senki földjén, Nyugat és Kelet között

Gyakran egybeesik a történelmi előzmények keresése, a kulturális és földrajzi helykereséssel. A két égtáj által közre fogott tér ebben az aspektusban nem csak földrajzi helyként funkcionál, hanem identitás megjelenítő eszközként is, így nem csak a tájat, hanem az ott élő emberek sajátos kultúráját is szimbolizálja, és ez tükröződik a nemzeti önképek kialakulásában is. A

¹³<http://kurultaj.hu/2013/01/a-magyar-turan-alapitvany-kozlemenye/> (2014.09.12. 01:00)

Kelet-Nyugat kulturális ellentét felismerése a nemzeti és a nacionalista gondolkodás kezdetét jelenti. A magyarok Kelethez tartozásának érzetének kialakulása általában akkor jelenik meg, ha a Nyugathoz való kötődést valami megzavarja. Az Európai Unió és az IMF által megtestesített kiszolgáltatottság érzetének révén az európai Nyugattal szemben érzett másság és az idegenszerűség kifejeződésére adott válaszreakcióként értelmezhető a keleti magas kulturális gyökerekre való eredetutalás, mely szorosan összefügg az elmaradottság tudatának kifejeződésével is.¹⁴ (BALI 2014, 28-29.o., HOFER 1996, 10-13.o.)

A tér értelmezése alapvetően hatással van a nemzeti identitás kialakulására, hiszen egyáltalán nem elhanyagolható, hogy mihez viszonyítjuk a geográfiai helyzetünket, nyugati vagy keleti viszonylatban akarunk-e érvényesülni. (ZOMBORY 2006, 84-85.o.) Egy nemzet központú rendezvény során a nemzet és a tér közötti kohézió, a haza fogalmában manifesztálódik, melynek következtében egy állam terület vesztese, a nemzettest megcsontításaként is értelmezhető. Az országhatárok és a nemzettest azonosítása, valamint elválásának szimbolikus képei arra utalnak, hogy a birodalmi nemzet kialakulása megelőzte az etnikus-kulturális nemzettudat kialakulását, a magyar történelemben végbenő folyamatos határvándorlások eredményeként az etnikus tudat és az ország-fogalom térben elválík egymástól, mely a Magyar-Turán Alapítvány alapvetésében is megfogható (SINKÓ 1996, 268.o.). A magyar nemzettudat egyik meghatározója hovatarozás tekintetében a magyarok Kárpát-medencei letelepedése óta a már említett „Kelet-Nyugat” ellentét, amelyben jól tükröződik, hogy az invenció és a térreprezentáció szoros kapcsolatba került egymással. A Kárpát-medence Magyarország határainak átalakulása ellenére egy sajátos ezer éves múlttal rendelkező kulturegységként értelmezhető, melyben a nem annyira etnikai, hanem a történelmi múlt alapján szerveződő magyarság képviseli a kultúrát és a magyar föld egységét nem a földrajzi határok jelképezik, sokkal inkább egy olyan misztikumot képvisel, mely kultuszformát követel magának. (SINKÓ 1996, 272.o.; ZOMBORY 2006, 82.o.) Magyarországot sok esetben Kelet és Nyugat kapujaként, marginalizációs vonalaként értelmezik, valamint a rendszerváltás óta jelenlévő politikai narratíva azon intuícója, hogy a magyarság térbeli elhelyezkedése befolyásolja azt, hogy a körülötte lévő nagyhatalmakkal szemben alárendelt helyzetbe került s ezzel a sehova se tartozás érzését teremti meg. Így nem kell meglepődni a kollektív emlékezetben kialakult kettősségen, hiszen látható, a nemzeti érzelmek azon sugalmazása, miszerint a Nyugati hatalmak tehetnek az ország „hanyatlásáról”

¹⁴<http://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm> (2014.09.12. 11:30)

és a felemelkedés legfőbb eszközét pedig a keleti gyökerekhez való visszatérésében látja. (ZOMBORY 2006, 88-90.o.) Ez a momentum jól megfogható a 20-21. században újra és újra előtérbe kerülő turanizmus ideológiájában és jobboldali politikai diskurzusaiban egyaránt. A magyarok a Kelet és Nyugat közötti összekötő hídként jelennek meg, mégis elvágva mindegyiktől, ezzel a nemzet örökös magányának érzetét keltve, a turanizmus gondolata pedig lehetővé teszi a magyarok gyötrő magányának feloldását a keleti rokonokkal való szövetség felélesztésével, valamint azzal az elképzeléssel, hogy a megerősödött nemzet képes lesz elhozni a nemzet aranykorát. (FARKAS 1993, 867.o., ZOMBORY 2006, 85-86.o.)

3.3. Nemzeti identitásképzés és kulturális emlékezet

Felmerül a kérdés, hogy mi állhat egy olyan ideológiának a feltámasztása mögött, amelyet több mint félszáz évvel már egyszer hátrahagytak? A magyarázat egészen triviális lehet, hiszen a történelem során számos alkalommal találkozhattunk azzal a jelenséggel, amikor egy másik hatalom által sokáig elnyomott társadalom a régi rendszer összeomlása után a bizonytalanság feloldásaként valamint saját létjogosultságának legitimálása és pozíciójának erősítése érdekében a nemzeti múltjához, történelméhez, kultúrájához fordul egyfajta identitáskeresés és nemzeti önigazolásképpen, s ez a törekvése alkalomadtán egészen szélsőséges vagy ellentmondásos kulturális jelenségeket produkál. Nem véletlen tehát, hogy az új turanizmus eszméje a rendszerváltás után kezdett el virágozni a különböző őskereső és hagyományőrző közösségek révén.

Az egyik legalapvetőbb kérdés az hogy mitől válik emberek egy bizonyos csoportja nemzetté? A legkézenfekvőbb válasz, hogy a nemzetet a közös nyelv, a kultúra, a közös történelem, a nemzet mítoszai, a földrajzi keretek, saját értékrendje, hagyományai határozzák meg. Benedict Anderson szerint a nemzet elképzelésére akkor van lehetőség, amikor az addigi alapvető kulturális koncepció megszűnt létezni. Tehát már nem a vallási közösség elképzelése, hanem az uralkodó, mint a társadalom legfőbb centruma köré való szerveződés volt a nemzet életében a meghatározó szempont, valamint amikor az egyidejűség koncepcióját a homogén, üres idő képzete váltja fel, így a múlttal és az „itt és most”-tal párhuzamosan a jövőben való kiteljesedés is meghatározóvá vált. (ANDERSON 2006, 43.o.). A modern nemzet valójában egy *elképzelt közösség*, mivel a nemzet tagjának nincs lehetősége megismerni a nemzet tagjainak többségét, azonban meghatározza őket az a kép, hogy egy nagy közösséghez tartoznak. A nemzetet behatároltnak képzelik el, melynek határain túl más

nemzetek élnek, valamint szuverénnek, teljes mértékben függetlennek és szabadnak, melynek a jelképe a szuverén állam vált, továbbá egy olyan közösségként, melyet a bajtársiasság, az összetartozás határoz meg. (ANDERSON 2006, 20-21.o.) Ugyanakkor a nyelvet nem tartja a nemzet szimbólumának, sokkal inkább eszközként tekint az elképzelt közösségek létrehozására, melynek köszönhetően egy részleges szolidaritás alakul ki annak tagjai között (ANDERSON 2006, 114.o.). Egy ilyen jellegű közösség kollektív identitással rendelkezik, melyet egy olyan képzet határoz meg, amit a közösség saját magáról fest, az azonosulás pedig akkor lesz sikeres, ha mások is elfogadják a megalkotott képet, melyet nagyban meghatároz a közösség történelmi tudata, így a közösséghez való tartozás szimbolikus jellegű. Tehát egy közös (nemzeti)identitással rendelkező társadalom esetében a múlt ismerete és annak elevenen tartása, amely manifesztálódhat hagyományőrzésben, valamint a régmúltból származó kontinuitásból fakadó biztonságérzet megteremtése egyértelműen fontos tényező. (ASSMANN 2004, 130-132.o.)

Egy közösség nemzetté válásában meghatározó szerepet kap a kulturális emlékezet, ez a fajta emlékezés a múlt szilárd történelmi pontjaira irányul, ahol a múlt szimbolikus alakzatokká olvad. Az ősatyák története, a kivonulás, a pusztai vándorlás, a honfoglalás egyaránt emlékezési alakzatok, amelyek liturgikus ünnepeken kerülnek megünneplésre. Az „ősmagyar mítosz” is az emlékezés alakzatává válik: a mítosz és a történelem közötti különbség érvényét veszti, a kulturális emlékezet a tényszerű múltat pedig emlékezet központú múlttá és így mítosszá alakítja. Tehát a múlthoz kapcsolódó, a múlt által mitizált és szakralizált ünnepség, mint például a Kurultaj vagy az Ősök Napja, a múltat a jelenvalóvá teszi. Ez a viszony lesz az, ami megveti a kollektívan emlékező csoport identitásának az alapjait. A történelmi visszaemlékezés pedig remek eszköz a csoport megbizonyosodására saját (nemzeti)identitása felől (ASSMANN 2004, 53.o.). A probléma tehát a kontinuitás hiányában rejlik, hiszen olyan rítusokat, tevékenységeket próbálnak életre hívni a tárgyalt fesztiválok, melyek egy olyan korból származnak, ami a népi kultúra a homályba vész. Bali János ezt egy társadalmi ellenreakcióként értelmezi. A nemzeti kontinuitás keresésében a tér és idő nemzetiesítésének tartja, ami a történelmi *devolúció* elképzeléséből táplálkozik. Azaz minden, ami a dicső és független ősi nemzeti állapotot követően végbement, a hajdan volt nagyság és romlatlanság elvesztéseként értelmezhető (BALI 2012, 141.o.).

A tárgyalt rendezvények egy olyan szegmenst hívnak elő a kulturális emlékezetbe a magyarság történelméből, mely révén egy mitizált keleti eredetű, pogány, nomád népcsoportként láttatja a magyar népet, melyet a nyugati civilizáció elszakított a gyökereitől

és „eredeti” kultúrájától. A vizsgált jelenség során a társadalom által konstruált szimbolikus valóság jelenik meg a társadalmi, kulturális vagy akár politikai célok elérése végett a fesztiválokon. Ennek sajátos manifesztációja a mindennapi életben is egyre hangsúlyosabbá válik. Beszéljünk akár a nemzeti eszményeket közvetítő televíziós műsorokról, írott vagy elektronikus sajtóanyagokról vagy éppen reenactment jellegű hagyományőrző fesztiválokról, megalkotott hagyományokra épülő identitásképző állami ünnepekről. Egyre nagyobb számban jelennek meg az „ősmagyar mítosszal” foglalkozó hagyományőrző vagy éppen az online közösségi portálokon fórumba verbuválódott közösségek. A fesztiválon megjelenő performanszok az autentikusság érzetének megteremtésével az individuum reflexiójának tárgyává válik, mely a későbbiekben a hagyomány cselekvő őrzésén és az ebből kialakult fogyasztási sajátosságokon keresztül az értelmező közösség jelenébe, mindennapi életébe épül. (BALI 2014, 26.o.)

3.4. A nacionalizmustól a nemzet szakralizációjáig

A nacionalizmus legitimitását a nemzet jelképeiből, mítoszaiból, a közös haza és név gondolatából, az eredethagyományban megjelenő közös őstől való származás tudatából meríti. A nemzeti öntudat valamilyen szinten meghatározza a vallási hovatartozást, a más népektől való elkülönülés gondolatát és szoros kapcsolatban van az önelképzelés kialakulásával is. Az elkülönülés és a más népekkel való szemben állás pedig magában hordozza a nemzeti identitás szent szférába való emelésének lehetőségét. (ASSMANN 2004, 156-157.o.) A Kurultaj fesztivált ölelő ideológiák is jól érzékeltetik, hogy a nemzetet egy hatalmas kiterjedésű szuper családként értelmezik, aminek az összetartó ereje a közös magyar ősök tiszteletében fejeződik ki, a haza ősi történelme pedig biztosítja a fundamentumot a haza „teremtő géniusza” számára. A történelem során a nemzet kultúrája folyamatosan változhat, viszont a nemzeti jelképek használata és vallási köntösbe való ágyazódása (nemzeti szentek történetei, vagy nemzeti szimbólumok szakrális használata) állandó jelenség marad, így gyakorlatilag a kollektív identitás nemzetvallássá alakul át. Az etnikai közösség szakralizására hatással van a kollektív különbözőség és a közösség szent küldetésének tudata, valamint az a gondolat, hogy a nemzet pótolhatatlan értékek birtokosa. (SMITH 1995, 28-32.o.)

A Kurultajnál a nemzet mítoszai keverednek. A nemzet szent szférába való emelésének érdekében különböző eredetmondákat gyúrnak egybe és egy megszerkesztett, brikolázs eredettudatot és vallásosságot teremtenek meg. Megjelennek a keresztény dinasztikus elemek,

a középkor elején uralkodó Árpád házi királyok turul motívumai, Árpád-sávós zászlajai, melyek a honfoglaló magyarok hatalmának Európán belüli megszilárdulását jelképezik. A haza szent földjének képzete és a rajta élő nép egysége az életfa avatásának rítusában tükröződik, melyen már nem csak a magyar, de a hun és az avar nép, valamint a tengri, a táltos és a katolikus vallás különböző szimbólumai is megjelennek, ezzel is megerősítvén a nép szakrális státuszát. Ezek a törekvések a „szilárd és egységes történelmi múlt” hivatkozva legitimálják magukat, ugyanakkora számukra felesleges részeket kiiktatják abból. A történelmi emlékezetből kiválik a mitikus múlt, ebben az esetben az úgynevezett „ősmagyar mítosz”, amely alapvetően megfoghatatlan távolságban áll a nemzet jelenétől (BALI 2012, 148.o.). A keresztény Magyarország szimbólumaival szembekerülnek a keleti nomád hagyományörző programok, a sztyeppei világ sámánisztikus szertartásai, valamint a vándorló közösség szimbóluma, ami a reprezentáció során bizonytalanságot sugall annak tekintetében, hogy az új Kárpát-medencei hazánkat az ennek határain belül megőrződött kultúránkat éltejük, vagy éppen a magyarok keleti őshazájába való visszakivándorlás által keressük a nemzet megváltásának feltételeit. (SMITH 1995, 39-41.o.) Az „ősmagyar mítosz” által teremtett ideológiák időnként a politikai elittől való elhatárolódás révén, az állam nemzeti koncepciójával való szembeszállásával próbálja megerősíteni önmagát, mely az ősmagyar szimbólumok és az állami jelképek keveredésében, összemosódásában is megnyilvánul. (BALI 2012, 148.o.)

A nemzet szakralizációja során háttérbe szorul az isten központú vallás, jelen esetben a keresztény és a sámánisztikus vallások elemei a nemzetvallás szimbolikus kiegészítőjévé válnak. Ez a brikolázs vallásosság politikai ellenidentitásként is értelmezhető mely válaszreakció a nagyhatalmak a globális hatalmi játszmáira, amiben a Magyar állam kisebbségként jelenik meg. A kultúra megerősödésének egy demarkációs állapotban szükségeszerű velejárója a hova- és az összetartozás gondolatának megerősödése, mely a másoktól való elhatárolódás során mélyül el és limitatív berendezkedést alakít ki, aminek során a kultúra vallássá alakul, mely nemzeti újjáéledési mozgalomként is értelmezhető. (ASSMANN 2004, 154-157.o., POVEDÁK 2014, 55-60.o.) A nemzeti identitás kerül a központba, a nemzet szent szférába emelésével pedig fölébe kerekedik a demokratikus internacionális politikának, az Európai Unió által szorgalmazott gazdasági integrációnak, ezt az érzetet pedig a nemzetnek tulajdonított múltban gyökerező megkérdőjelezhetetlen értékek szentsége biztosítja.¹⁵ A Magyar-Turán Alapítvány rendezvényeinek brikolázs jellege abból

¹⁵<http://mozgovilag.com/?p=5756> (2014.09.28. 21:37)

adódik, hogy különféle kulturális és vallási elemeket válogatnak össze egyéni és szubkulturális érdekek alapján. Ennek az összetett konstrukciós folyamatnak köszönhetően végül jól meg férnek egymás mellett azok a történelmi – nacionalista – keresztény – pogány vagy akár ezoterikus elemek anélkül, hogy a mögöttes ideológiai tartalmak lényegében ellentmondásba keveredjenek egymással. (POVEDÁK 2014, 55-68.o.)

Az „ősmagyar mítosz” egy olyan dramatizált mese, ami összeköti a jelent a múlttal, valamint a dicsőséges jövőt hirdeti, az ebben való hit pedig létrehoz egy olyan (már-már szubkulturális sajátosságokat hordozó) közösséget, akik megkülönböztetik magukat a nagy egésztől és a nemzeti identitásuk, már nem csak a nemzethez való tartozásukat, hanem azon belüli megkülönböztetett helyzetüket jelenti, társadalmi, politikai és akár szubkulturális jelenséggé fejlődik ki. Létrejön az úgynevezett „tarsolyos hazafi” akinek szent kötelessége helyreállítani a nemzet hiteles múltját, valamint visszaszerezni a hazáját, mely által a nemzet és a haza elnyerheti az őt megillető *ősi jogai*ból adódó szabadságát. (SMITH 1995, 38-43.o.) A Kurultaj biztosítja ennek a hagyományörző és nemzeti ideológiákat éltető csoportnak a rituális együttlétet, ami megerősíti és fenntartja a közösen kialakított célokat, az összetartozás érzését egy aktív és kölcsönös együttlétben alapuló folyamat megtapasztalása erősíti meg a kialakított identitásukban, értékrendjükben. A nemzeti kultúraépítés tehát a posztmodern korban átlépi a nyilvános szféra korlátait és megjelenik a mindennapi életmódban, értékrendben, vásárlási szokásokban egyaránt (BALI 2012, 148.o.).

4. A Magyar-Turán Alapítvány fesztiváljaihoz kapcsolódó kulturális attitűdök

4.1. A kontinuitás hiánya: „kitalált hagyományok”

A Kurultaj és az Ősök Napja mint a magyarságtudatra építő hagyományőrző rendezvény több kérdést is felvet. A fesztivál programjának során jól látható a nemzeti és a népi kultúra elemeinek széleskörű integrálása, így fontosnak tartom, hogy néhány gondolatban összefoglaljam azt a jelenséget mely ezeknek az összemosódását eredményezte. A következő kérdés pedig az, hogy hogyan lehet egy formálisan szervezett társadalmi csoport által létrehozott, a semmiből előbukkanó jelenben konstruált történeti emlékeken nyugvó fesztiválból hagyomány. A „kitalált hagyomány” magában foglalja mind a megalkotott, felépített és hivatalosan bevezetett hagyományokat, mind azokat, melyek egy kevésbé lekövethető módon, rövid és keltezhető idő alatt emelkednek fel és gyorsan beépülnek egy közösség szokásaiba (HOBSEAWM 1983, 1.o.). A kultúra és a hagyomány megalkotását, újra kanonizálását ebben az esetben is érdek- és célközösségek szorgalmazzák. A fesztivál munkálataiba, finanszírozásába és reprezentációjában végül óhatatlanul befolyik a politika, amelynek következtében hatalmi és politikai érdekek ütközésének, demonstrálásának színterévé válik (PUSZTAI 2003, 15.o.). Alapvetően megtévesztő jelenség, melynek a Kurultaj fesztivál is tökéletes példája, hogy általában a modern nemzetek terhesnek tekintik az újszerűséget és a megszerkesztettség ellentettjének vallják magukat, azaz a legtávolabbi antikvitásban és emberi közösségekben keresik gyökereiket, melyeket olyan természetesnek tekintenek, hogy az ebből fakadó bizonyosságon kívül nincs szükségük más önigazolásra (HOBSEAWM 1983, 4.o.). Abból a történelmi korból építkeznek, ami leginkább a múlt homályába vész, a hiányos részeket pedig tetszőleges egykor létező magyarsághoz köthető elemekkel vagy hasonló nomád életmódot folytató keleti kultúrák szimbólumaival töltik fel, ezáltal teljesen új, asszociáció központú kulturális jelenséget teremtve (PUSZTAI 2003, 15-16.o.). A hagyományőrzés terén a honfoglalás korát idéző mesterségesen létrehozott hagyományőrző tevékenységek kerülnek előtérbe, mint például a baranta vagy a lovasnomád harcmodort és íjászatot bemutató műsorok, ellenben az élő, kontinuitással rendelkező néphagyományaink háttérbe szorulnak. A kitalált hagyományoknál általános tendenciának tűnik a szakmai és laikus csoportok, a Kurultaj esetében az őstörténeti műkedvelők (értem itt az önjelölt őstörténészeket és kultúratudósokat) által stratégia szerűen kikanonizált és összemontírozott tudományos és mítosz jellegű tudás gyakorlati alkalmazása a programok és

a fesztivál színpadának megtervezésében, hamis illúzió megteremtésében. Ennek jellemzően az a következménye, hogy nem pusztán a fesztivál funkcionál kitalált hagyományként, hanem az általa megőrizni és reprezentálni kívánt kulturális értékek, szokások, rítusok is zömmel a képzelet, mondák és a spontán kiemelt történelmi források montázsaként értékelhetőek. (PUSZTAI 2003, 16.o.; TÓTH 2011, 46.o.)

A nemzeti kultúra fogalma az összetartozás eszméjét kulturális alapon tartalmazza, valamint magában hordoz minden olyan kulturális jelenséget, amely az összetartozást és a nemzeti lét kifejeződését szimbolizálja. A nemzeti kultúra kialakulása nem csupán a kollektív emlékezetből áll, szükség van a nyelv egységesítésére, a kulturális intézmények megteremtésére, a nemzet „kulturális örökségeinek” összegyűjtésére és a „nemzeti történelem” kidolgozására (HOFER 1996, 7-8.). Reprezentatív ideológiaként társadalmi eszméket, értékeket és ideológiákat gyárt, melyek manipulatív hatással vannak a társadalmi és a politikai cselekvésekre és mind történelmi tudat, mind a kulturális viselkedés szempontjából egységes séma teremtésére törekszik. A Kurultaj performanszain, hivatalos diskurzusain egy adott közösség által konstruált új vagy szimbolikus kulturális valóság jelenik meg a társadalmi, kulturális vagy akár politikai célok elérése végett. Jelen esetben a nemzeti kultúra a nemzeti múlt emlékműveként fogható meg a különböző rítusokban, nemzeti szimbólumokban és az előzőekben tárgyalt kulturális emlékezet által konstruált nemzeti mítoszokban, történelmi tudásban. A Kurultaj fesztivál tökéletes példája annak, amikor a népi kultúrát beemelik a nemzeti kultúrába a régmúlt és a magyarság ősi világának reprezentálásán keresztül. Barna Gábor tanulmányában ezt a népi kultúrából, egyfajta önkényes kiválasztás alapján, a hatalom támogatása és legitimálása érdekében létrejött átstilizálásként értelmezi mely végül egy a hatalomból kiszorított társadalmi csoport ellenkultúrájaként jelenik meg. Ezek az úgynevezett átstilizált elemek, mindig az adott kor társadalmi célját szolgáló kulturális jelenségek. A népi kultúra felé való fordulás globalizációellenes jelenségként is értelmezhető mely a saját nemzeti közösségének megszilárdítását szolgálja és a valahová tartozás érzetével komoly közösség teremtő és identitáserősítő funkcióval bír.¹⁶

A hagyományok alapjának a múlt és a társadalom viszonyát, azaz a kulturális emlékezetet tekinthetjük. A múlt azzal keletkezik, hogy az ember kapcsolatba lép vele, vagyis a múltat maga az emlékezés rekonstruálja. A kontinuitás és a hagyomány mélyebb szakadásai

¹⁶<http://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm> (2014.09.18. 16:45)

pedig múlt keletkezéséhez vezethetnek, amennyiben a törést követően újrakezdésre tesznek kísérletet. (ASSMANN 2004, 30-31.o.) Ebben a kontextusban a Kurultaj egy konstruált hagyomány, melynek múltbeli létezését a kontinuitás hiányának ellenére (mivel, hogy ez a hagyomány a magyar történelemben nem létezett) a résztvevők, vagyis az emlékező közösség teremtett meg. Lényegében készen kapunk egy adott társadalmi szerveződés által kanonizált múlttudatot. A fesztivál rítusai biztosítják az identitásért felelős tudás közvetítését, továbbörökítését, az ismétlődés pedig megalapozza a csoport tér- és időbeli összetartozását. (ASSMANN 2004, 57.o.)

Magyarországon a nemzeti és népi kultúra összemosódásának színterévé az utóbbi időben tömegesen megjelenő hagyományörző fesztiválok váltak melyek fő célja a helyi identitás erősítése (PUSZTAI 2003, 10.o.). Az „*invented traditions*”, azaz kitalált vagy megalkotott hagyományok fogalma kiválóan definiálja, hogy hogyan lehet a múltat és annak kulturális reprezentációját közösség formáló és összetartó eszközként használni. Eric Hobsbawm elkülöníti a hivatalos és a nem hivatalos, azaz a politikai mozgalmak által és az egyes társadalmi csoportok által létrehozott hagyományokat. A társadalmi identitás megszilárdítása és összetartása az elsődleges cél, melyre ezekben az új vagy átalakított tradíciókban kézenfekvő eszközt láttak. (HOBSBAWM 1987, 127-128.o.) Amennyiben a társadalom rövid idő alatt olyan átalakuláson megy keresztül, mely gyengíti vagy eltörli azt a társadalmi rendet, mely köré szervezték a „rég” hagyományokat, új rendet alkotva, melyre azok nem alkalmazhatóak vagy ha a régi hagyományok, hirdetőik és híveik többé nem képesek megfelelően alkalmazkodni, vagy egyéb módon megszűnnek, akkor a hagyományalkotás gyakoriságának növekedésére számíthatunk (HOBSBAWM 1983, 14.o.).

„A kitalált hagyomány azoknak a gyakorlatok együttese, melyeket normál körülmények között nyíltan vagy hallgatólagosan elfogadott szabályok irányítanak, rituális vagy szimbolikus természetűek van, és arra törekzenek, hogy a viselkedési normákat ismétlés által bevessék, ami automatikusan magában foglalja a folyamatosságot a múlttal. Ahol lehetséges, ezek a gyakorlatok igyekeznek folyamatosságot teremteni egy erre megfelelő történelmi múlttal.” (HOBSBAWM 1983, 1.o.)

Hobsbawm elsősorban felülről jövő, az állam vagy az állami hatalom által politikai célokból létrejövő hagyomány kitalálásokként jellemezte ezeket a törekvéseket, a polgárok pedig különböző mozgalmakkal kérdőjelezték meg a politikai vagy a társadalmi rendszer legitimitását és hasonló eszközökkel hangsúlyozták más közösség vagy ideológia iránti elkötelezettségüket (HOBSBAWM 1987, 130.o.). A megalkotott hagyományok lehetnek a

múltbeli tradíciókból átvett és átalakított szokások vagy a jelenben generált hagyományok, melyek egy felsőbb nyomás által szorgalmazott ismétlődés következtében válnak a nemzeti kánon részévé (HOBSBAWM 1983, 2.o.). Napjainkban az emlékezet- és identitásépítés nem csak állami, de helyi közösségek szintjén is megjelenik, különböző állami ünnepek mellett, mint például az új kenyér ünnepe, a vidéki hagyományőrző fesztiválok, tematikus karneválok, valamint az ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark népszerű rendezvényei is ide sorolható.¹⁷ A Kurultaj sokkal inkább egy alulról szerveződő tendencia, mely kétségbeesetten próbálja a turanizmus eszméje által megteremtett kulturális szemléletmódot hagyományokba ágyazni és intézményes kereteken belül megőrizni, „kutatni” és közvetíteni azokat a társadalom tagjai felé. A Magyar-Turán Alapítvány a fesztivál politika pártatlanságát hirdeti, azonban az általuk protezsált ideológiák és programok erősen vonzzák a mai politikai jobbhoz tartozó civil közösségeket és pártokat, amelynek következtében óhatatlanul politizálódik a rendezvény a külső szemlélő számára, így ebben az esetben is az egyik legfőbb összetartó erő a nacionalizmus lett. A megalkotott hagyományok lehetnek a múltbeli tradíciókból átvett és átalakított szokások vagy a jelenben generált hagyományok, melyek egy felsőbb nyomás által szorgalmazott ismétlődés következtében válnak a nemzeti kánon részévé (HOBSBAWM 1983, 2.o.).

4.2. Az autentikusság válfajai a hagyományőrző rendezvények tükrében

Az autentikusság kérdése alapvető szempont az etnikai, történelmi vagy kulturális célzatú rendezvényeknél, hiszen itt a múlt hiteles rekonstruálása adja a performansz sikerességét, ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy az autentikusság egy abszolút és értéktelített fogalom a hagyományőrző fesztiválok esetében (PUSZTAI 2003, 18.o.). Napjaink megalkotott hagyományai rendre a népi kultúrából merítenek és valamilyen marginális unikum köré építik a rendezvényeket. A Kurultaj esetében ez az unikum a magyarság szakralizálásával létrejött ideológiát, valamint a köré szerveződő „újra felfedezett ősi hagyományokat” és szimbólumokat jelenti.(PUSZTAI 2007, 226.o.) Lehet-e egy olyan fesztivál a hagyományőrzés színtere, amely keletkezését és származását tekintve sem lehet a magyar népi vagy nemzeti kultúra része, mivel saját kénye-kedve szerint kanonizálja a különböző kulturális tartalmakat és könnyedén emel át más kultúrákból való vagy többnyire a

¹⁷<http://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm> (2014.09.14. 19:27)

közelmúltban kitalált hagyományokat, rítusokat, szimbólumokat majd értelmezi újra a magyar nemzeti kultúra keretein belül?

„A hagyományokat mindig a jelenben definiálják, és akik ezt megteszik, azokat nem érdekli, hogy a kutatók eredetinek találják-e egy adott fesztivált vagy művészeti alkotást vagy sem, hanem csak az érdekli, hogy ezekkel elérjük-e azt, amit el akartak érni.” (BENDIX 1989, 132.o.)

Ebben az aspektusban az utóbbi megállapítás rendkívül aktuális, hiszen a Kurultaj esetében sokkal inkább a látogatókra, turistákra gyakorolt hatás, a performansz minősége kapta legnagyobb jelentőséget és nem a kontinuitásból fakadó hitelesség, annak ellenére, hogy a fesztivált üzemeltető alapítvány hangsúlyozza a (saját ideológiáikkal összeegyeztethető) tudományos kutatások, az eredetiség reprezentálásának kiemelkedő szerepét. A fesztivál szervezői és az alájuk szerveződő állandó támogatói réteg, mely többnyire hagyományörzők és az új turanizmust éltető közösség alkot, lehetővé teszi, hogy saját szempontjaik és céljaik szerint alakítsák és használják fel a különböző forrásokból átemelt hagyományokat és rítusokat. Ennek köszönhetően egy olyan összetett performanszt alkothatnak meg mely a kívülálló látogatót, turistát, olyan szinten magával ragadják (manipulálják), hogy a legtöbb esetben eszébe sem jut kételkedni a látottakban.

A történeti megközelítésben az autentikusságot általában a régmúltból származó eredettel azonosítják, viszont hiányzik az origó és mivel a világ állandóan változik és minden folyamatos külső hatásnak van kitéve valójában nem létezik az a bizonyos sokak által megismerni vágyott konstans eredeti vagy éppen hogy előbb-utóbb mindenből hagyomány válik (WANG 2012, 111-112.o.). Az autentikusság alapvetően négy különböző kontextusban határozható meg. Az első a reprezentáció történelmi hűségét helyezi a középpontba, mely pusztán hasonlít az eredetihez, de ebből fakadóan hiteles és meggyőző. A második történelmileg pontos és makulátlan utánzat. A következő nézőpont szerint az autentikusság jelentése maga az eredeti, így semmiféle reprodukció nem lehet hiteles, míg az utolsó akkor tart hitelesnek valamit, ha az valamely hivatalos szerv által engedélyezi, igazolja és törvényesen hitelesíti az autentikusságát.(PUSZTAI 2003, 18-21.o.; WANG 2012, 96.o.)

Ning Wang a fogalom jelentését objektív, konstruktív és egzisztenciális autentikusság szempontjából vizsgálja, melyek a maguk módján mind érvényesülnek a fesztivál során. Az *objektív megközelítésben* a turista elvárása köré van igazítva az eredetiség, alapvetően a saját elvárásának, preferenciáinak és sztereotípiáinak kivetülését keresi, így sokkal inkább az

elemek összhata, az imitáció lesz a meghatározó, nem pedig az autentikusság. A turistaélményt meghatározó „álesemények” és a kitalált látványosságok hatása teremti meg a hitelesség képzetét, ennek következtében a színre vitt autentikusság áldozataivá válnak. A történelmi, kulturális vagy éppen természeti sajátosságok hiányában ritualizációval, új szimbólumok alkotásával vagy éppen a helyszín és a történelmi háttér ideális megkreálásával, egy megkonstruált hagyomány köntösében válhat értéktelített jelenséggé. (PUSZTAI 2007, 231-232.o.; PUSZTAI 2011, 26-27.o.; WANG 2012, 93-95.o.) A *konstruktivista felfogás* szerint a turisták nem az objektív, hanem egy úgynevezett „szimbolikus valóságot” keresnek, amely a társadalmi konstrukció eredménye. *„Az úti célokat és meglátogatott tárgyakat nem eredeti vagy reális voltak miatt érzik autentikusnak, hanem mert az autentikusság jeleiként vagy szimbólumaiként értékelik azokat”.*(WANG 2012, 98.o.) Az *egzisztencialista* autentikusság szempontjából való *megközelítés* a késő modernitás szülötte, melyet az autentikus, ez esetben a szilárd nemzettudattal rendelkező, én keresése határoz meg. A Kurultajhoz hasonló történelmi tematikájú fesztiválok megértéséhez ez a megközelítés remek perspektívát nyújt, a turista alapvetően nem a tárgyhoz kötött autentikusságot keresi, az autentikusság megteremtésének ő maga is a része. Ez egyfajta ellenállásként is értelmezhető, mely a szent és a profán elválasztására és az embert alapvetően meghatározó deritualizált hétköznapiokból és a civilizációból való kilépés elérésére törekszik. (PUSZTAI 2011, 27-28.o.; WANG 2012, 101-105.o.)

Az autentikusságot a Kurultaj fesztivál esetében alapvetően a reprezentált tárgyak és szokások képviselik, melyeknek a múlttal való egyértelmű kapcsolat feltételezése adja meg a hitelességét. Fejős Zoltán szerint a turizmus és a múzeum legfőbb kommunikációs eszköze a látványon, megmutatáson alapszik, mely személyes tapasztalással, interakcióval juthat érvényre. Ennek kiemelt szerepére a fesztivál rendezői is felfigyeltek és rendkívül hatékonyan alkalmazták az Ősök Sátrán belül megrendezett antropológiai és régészeti kiállításon keresztül, mely a legutóbbi alkalmakkor már két nagy méretű jurtában kapott helyet. A kiállítás azonban nem csupán bemutatott tárgyaknak köszönhetette sikerét, sokkal inkább a helyszínnel alkotott fúziója teremtette meg az autentikusság érzetét, tehát a megjelenítés módja a reflexió tárgyává válik. Azonban a tárgyak szerepét sem szabad alábecsülni, hiszen nem egyedülálló eset, hogy bizonyos történelmi tárgyakat, melyek ebben az esetben a hun-magyar eredetmítoszt jelképezik, kultikus, szakrális szerepekkel ruház fel a látogató, valamint a múlt és a jelen közti folytonosság fenntartásának gondolata övezi, továbbá bizonyítékként kezeli azokat. Az autentikusság így nem a tárgyak objektív adottságából származik, hanem

hogyan hordozza-e az eredetiség elképzelt jegyeit vagy adott körülmények között az alkotó és a fogyasztó közötti kölcsönhatás szempontjából értelmezhetjük. (FEJŐS 2000, 236-243.o.; (PUSZTAI 2011, 26-28.o.) Ez a viszony nem csak az élettelen tárgyak esetében állhat fenn, hanem az aktív, cselekvés által megvalósult hagyományörző bemutatókon keresztül is létrejöhet. Az autentikusság egy olyan jelkapcsolat, mely a jelölő és a jelölt közötti viszonyt tükrözi, az autentikusság származhat a jelölőktől, a találkozás során pedig a turista felismerni véli az eredetit (CULLER 2012, 32.o.). A baranta, a különböző lovasjátékok, vagy a múlt századból való néptáncok bemutatása ugyanilyen viszony kialakítására képes. Azok a megkoreografált szituációk, amiknek során a turista is a nagy „kiállításnak” a részévé válik egy adott rítus személyes megélésének révén egyfajta katartikus állapotot megidézve még intenzívebbé teszi autentikusság érzetét. A tapasztalat alapú a turizmusélmény liminális állapotokat hoz létre, melynek következtében a résztvevő sokkal igazabbnak és szabadabbnak érzi önmagát is, ezáltal az egzisztenciális turizmus pedig remek alapot nyújt a történeti tematikájú rendezvények értelmezéséhez.(PUSZTAI 2011, 27-28.o.)

4.3. Performansz és rítus: avagy hogyan lesz Bugac a magyarok időgépe?

Bugacnak, a fesztivál színhelyének, is fontos szerepe van az autentikusság impressziójának megteremtésében. A puszták is egy olyan érzélemmel telített táj, melyet a nemzeti kultúra kánonjába emeltek, a nemzeti táj pedig szimbólummá alakult át a magyarok kalandos keleti múltját idéző tájképeként, valamint a nomád életmódot idéző és a pusztai állattartás helyszínévé. A magyar pusztai állattartásnak legkarakterisztikusabb állata a ló, nem véletlen tehát, hogy a fesztivál műsorai között a legnépszerűbbek a presztízs értékű autentikus lovasbemutatók számítanak.

„Magyarországról egy, az idők során toposzá merevedett ideálkép alakult ki: egy sajátos mentalitással rendelkező, vad, szilaj, keleties, barbár lovas-pásztor nép Európa közepén az irracionális ázsiai tájban, a pusztán.” (PETERDI-SZOJKA 2000, 129.o.)

Ebben a kontextusban tehát a nemzeti táj ideologikus és szakrális jelentéssel bír. Az úgynevezett *magyar pusztaimázs* a nemzeti identitástudat, a nemzetkép kialakulásának, a magyar másság, szembenállás hangsúlyozásának eszközévé vált a fesztivál során is. (PETERDI-SZOJKA 2000, 129.o.; PUSZTAI 2009, 23.o.) A puszták egy olyan mitikus terület

Magyarországon, ami a máig virágzó pusztai életmód a magyarság ősi szilaj állattartásának és földművelésének, az ázsiai életmód folytatását, továbbélését, valamint a pásztorkultúra stabilitását szimbolizálja (PETERDI-SZOJKA 2000, 130-131.o.).

Egy fesztivál színrevitelének és céljának megvalósításának az egyik legjelentősebb eleme a szimbolikus helyszín konstruálása, valamint a jól berendezett színpad kialakítása, mely létrehozza és fenntartja az érdeklődést, segíti a közvetített értékek megértését. A turisztikai színpad kontextualizálja a performanszt, az egyedi kellékek körültekintő alkalmazása, pedig segítheti az átélést. Culler szerint az „üres táj” azáltal válik látványossággá, hogy minél több jelölőt helyeznek el rajta, kiállítást, autentikus lovakat, doboló sámánokat, múzeumot, jurta táborn, vagy éppen autentikus piacot, végül a jelölők önmagukban is látványossággá alakulnak, melyekhez a későbbiekben még több jelölő csatlakozik apróbb mozzanatok vagy kellékek képében, a turistatekintet pedig ezeknek a jeleknek az együttesétől alakul ki. (CULLER 2012, 37.o.; URRY 2012,44.o.). A korábban inautentikus tér a különböző performanszok és az elhelyezett szimbólumok által a kollektív emlékezés egyik helyszínéként autentikus térré válik (TÓTH 2011, 43.o.). A Kurultaj egy „enklávészerű” szigorúan határolt és jól keretezett turisztikai teret hoz létre, mely pusztán egyetlen célt szolgál: a saját világának megteremtését és közvetítését a közönség számára. Egy sajátos zárt tér keletkezik a szervezők által létrehozott cenzúra révén, amit az autentikusság érzetének megteremtése motivál. Nem csak a díszletek és az előadások vannak kontroll alatt, de a résztvevő árusoknak, a biztonsági őröknek és bizonyos fokig a résztvevőknek is „hitelesnek”, méltónak kell lenniük, ezáltal pedig mindenki az előadás részévé avanszál, a rituális és performatív jelenségek által pedig maga a turista is részt vesz az autentikusság megteremtésében. (EDENSOR 2012, 246-248.o.; PUSZTAI 2011, 28.o.)

A „megalkotott ünnepek” egyik sajátjai, az úgynevezett *egyesítő rítusok*, jelen esetben a szertűz, a táncházak vagy éppen az életfa avatás, melyek különböző látványos, ünnepélyes műsorok segítségével adják át és nyomatékosítják mondanivalójukat, ezeknek drámai hatása bizonyos magatartás- és viselkedésbeli formákat adaptálnak a résztvevők identitásába. A rítusok végrehajtása során minimalizálják az improvizációt és a megkérdőjelezést, valamint kapcsolatot teremtenek a hely és a résztvevők között, rögzítik a helyszín jelentését és identitással ruházzák fel a cselekményt. A Kurultajon ezek a tisztelettel övezett, szimbolikus és szakrális rítusok ötvöződnek a játékos, spontán ünneplés jelenségével, mely a kiváltott érzelmeken keresztül erősíti a nemzeti identitást. (EDENSOR 2012, 246-248.o.) A szigorú szabályok szerint rögzített rítusokkal szemben a performansz interaktív és

esetleges folyamat, viszont a megismételhetetlenség ellenére törekedni kell a jelentés állandóságának fenntartására. A különböző táncos, zenés események, népi vagy történelmi játékok során lehetőség van a kívülállók és a beavatottak, azaz a turisták és a performansz létrehozói közötti kapcsolat létrehozására, az alkalom sikerét így az is befolyásolja, hogy a résztvevők mennyire képesek bele merülni a szerepükbe és értelmezni a körülöttük folyó történéseket (EDENSOR 2012, 249-257.o.).

A helyszín létrehozása, elnevezése, keretbe foglalása egy olyan folyamat, ami által egy természeti táj vagy kulturális jelenség szakralizálódik, tehát bármi lehet látványosság, ha valaki képes rámutatni és képes jelentéssel és értékkel megtölteni azt. Nem feltétlenül az autentikusság keresése a legfontosabb, a mindennapi cselekvésekből való kilépés is ugyanolyan fontos motiváció, a turista elhagyja a megszokott helyét egy megismerni vágyott autentikus jelenségért, szakralizált helyszínért a lelki felemelkedést nyújtó tapasztalat érdekében.

„A társadalmi, történelmi vagy kulturális helyet felkereső turista utazási motivációja tehát igaz és őszinte, bizonyos szempontból a természeti népek szentet kereső egyénével vagy a vallási szempontból fontos helyet felkereső zarándokével rokonítható.” (PUSZTAI 2011, 21.o.)

Az egyik szakaszból a másikba való eljutásig átmeneti rítusok révén van lehetőség, melyet Victor Turner három fázisban jelenít meg. Az első a társadalmi és térbeli elszakadás a lakóhelytől, a második a *liminalitás*, ahol egy adott antistruktúrában téren és időn kívüli az egyén rátalál önmagára, átmenetileg megszűnik a társadalmi kötelék és a helyébe lép a *communitas* és a szakralitás élménye tapasztalódik meg, a harmadik fázis pedig, a megtapasztalt élmény következtében magasabb státuszban, a társadalomba való visszakerülés. (URRY 2012, 52- 53.o.) Turner szerint a történelmi rajongó szektára jellemző az a vágy, hogy a liminális állapotukat állandóvá tegyék, a szent hatalommal ellensúlyozva a világi hatalom terén elszenvedett vereségeket, melyet a természetből és a szent tudásból, jelen esetben a szent szférába emelt nemzeti mitológiák ismeretéből és életben tartásából merítenek. A strukturális kötelezettségektől való menekülés az erősen ritualizált cselekvésekben keres kulturális kifejezést. Az alapvetően kötött társadalmi struktúrák felszabadulnak, ezáltal előtérbe kerül a *communitas*, a bajtársiasság és a bensőségesség érzése, a kötődést pedig a szimbólumokból, a mítoszokból és nemzeti ideológiákból létrehozott brikolázs jelenség tovább erősíti. (TURNER 1997, 699-701.o.) A Kurultaj programjai arra hivatottak, hogy a

résztevő kilépjen néhány pillanatra a jelenéből és nemzetének ősi múltjában keressen bizonyos felsőbb rendű igazságokat, elválik a szent és a profán ideje is és a szent megtapasztalása után, már az „ősmagyar mítosz” és a magyarok küldetésének ismeretében léphet vissza a hétköznapi életébe.

A rítusok funkciójukat tekintve arra szolgálnak, hogy elevenen tartsák a csoport identitását és releváns tudásban részesíthessék az önazonosság tekintetében a résztvevőket, mely ebben az esetben nem a nemzet, hanem a magát nemzetként szakralizáló csoport identitástudatát jelenti. A rituális színrevitel és a mitikus megnyilvánulások lehetővé teszik a kulturális rend megteremtését, a kulturális emlékezet közvetítését. (ASSMANN 2004, 142.o.) A Kurultaj központi rítusai nem pusztán identitás erősítő hatással bírnak, sokkal jelentősebb a szakrális szerepük. Az életfa avatás az ősi keleti rokonokkal való kapcsolat múltból a jövőbe tartó kapcsolatát szimbolizálják, míg az elcsatolt magyar föld alászórásával szimbolikusan újra egyesítik a Kárpát-medencei magyar hazát és a megcsonkított nemzettestet, aminek révén a modern magyar nacionalizmus revíziós eszméit is szakrális szférába emelik. Az életfa valóban egy ősi magyar szimbólum, mely már a keleti őshazában élő pogány magyar törzsek kultúrájának szerves része volt, jelentése önmagában is rendkívül összetett, a hozzá társított eltérő kultúrákból származó szimbólumok pedig erősen disszonánsak és a laikusok számára azonban a legtöbb esetben nem egyértelmű a különböző jelképek összeférhetetlensége a mindenkori magyar kultúrával. A Kurultaj fesztivál honlapján a következő leírás található a Bugacon avatott életfátfáról:

„A magyar életfán a szkíta kori előzményektől kiindulva a turáni népek sámánisztikus, és tengrista vallási ábrázolásai lelhetők fel. A fa hármas osztatása a világmindenség rendezőelvét képezi le. A fa lombja vagy koronája az égi szféra, a fa törzse a földi, azaz látható világot jelképezi. A földalatti világ az alvilágot vagy szellemvilágot jelenti, ahova a fa gyökerei nyúlnak le... A magyar világfa tetején a sólyom – Turul ábrázolás található, amely az Egyistent, az Egek Urát (Égi Urat azaz Tengrit) jelképezi. A mitikus szent madár a csőrében hozza majd le a földi szférába a megszületendő – fontos szerepet betöltő – vezetőik lelkét. Ebben a tökéletes harmóniát mutató rendszerben az ősi hun és magyar vallás világképe jelenik meg.”¹⁸

Ez a fajta értelmezés az életfa által megjelenített brikolázs szimbólumok és az általuk megtestesített ideológiák révén nemzeti emlékezeti- és vallási zarándokhellyé formálja át a fesztivál területét. Nem egyedi eset, hogy a résztvevők körülállják, a fát megérintve

¹⁸<http://kurultaj.hu/2012/05/életfa-a-szakralis-csoda-jelkeprendszere/> (2014.09.28.22:30)

imádkoznak, könyörögnek, különböző áldozatokat mutatnak be alatta vagy pusztán áldást remélnék általa.

A másik igen látványos szakrális rítus a Kurultaj megszentelésére szolgáló szertűz, melynek során egy „szakavatott” sámán megszólaltatja a Kurltáj fesztivál rekordméretű sámándobját. Eközben a rendezők, résztvevők, szertartás felelősök pogány rigmusokat énekelve, majd a keresztény „*magyar egy igaz Istenhez*” imádkozva „együtt idézték meg őseik szellemét”, majd a sámán az *egyesített ősturáni szittya népekhez* szól, végül a turáni népek testi-lelki vezetői meggyújtják a szertűzet, melyre minden nemzet kiválasztottja egy-egy fahasábot dob, majd szimbolikusan döntést hoznak a nemzetek jövőjéről, a következő Nagy-Kurultaj megrendezéséről. Míg az első rítus a Kárpát-medencei magyar nemzet összetartozását szimbolizálja, a szertűz a turáni és a már említett keleti rokonnépek közötti testvériségnek a jelképe. Ezeknek a vallási jellegű rítusoknak az alapvető funkciója a közösség irányítása, szakrális vezetése, összekapcsolja az egyes társadalmi mintákat és viszonyokat, ezáltal integrálva őket a közösségbe. Hidat képez a látható és a megfoghatatlan világ között, összekapcsolja a profán világot a szent síkkal. (SUTLIVE 2004, 365.o.)

A fesztiválok, ünnepek a nemzeti identitás és a politikai reprezentáció színterévé, különböző ideológiák médiumává váltak, melyeken keresztül kifejezhetik és felépíthetik a saját eszmei univerzumukat. Eszerint a megközelítés szerint az ünnep nem más mint a különböző társadalmi rétegek politikai versenypályája, a rítusok pedig egy olyan folyamatnak a részei mely során társadalom és politikum kölcsönösen alakítják egymást, nem csupán bemutatja vagy elrejtje a társadalmi berendezkedés egyes aspektusait, hanem reagálnak is egymásra. A Kurultaj rítusai alapvetően múltidézők, ugyanakkor a múlt alakíthatóvá válik a különböző szimbólumok használatán keresztül, hiszen nagy valószínűséggel a történelem során sosem vonult a keleti sztyeppéken együtt ez a rengeteg nép tarka zászlajaikkal vagy étkeztek közös asztalokról s fogyasztották el együtt az áldomást, sokkal inkább egy jól kitalált és megrendezett kultúrdiplomáciai fogásként értelmezhetjük a fesztiválon zajló eseményeket mikor kinek az érdekeit szolgálva. A különböző kultúrák keveredésével egy fajta törést idézhetnek elő az objektív történelmi múlttal kapcsolatban, mégis tradíciót alkotnak a rítusokon keresztül és folyamatosságot, hagyományteremtést idéznek elő. (MITCHELL 2002, 742.o.)

5. Összegzés

A tanulmány első fejezetei felvázolták a fesztivál háttértörténetét és a keleti orientalizmus múlt századi megjelenését és rámutatott azokra a hiányosságokra, történelmi és kulturális torzulásokra, amik miatt a „turánizmus eszméje” újra és újra beférkőzik a nemzeti kultúra valamely szegmensében. Míg a múlt évszázadban komoly kutatásokkal és expedíciókkal próbálták legitimálni ezt az eszmekört neves tudósaink, most úgy néz ki elég néhány genetikai hasonlóságot mutató DNS minta, némi sámándobolás és rohanunk ünnepelni, táncot járni és pogány rituálékat tartani két Kárpátia szám között a pusztába. A bevezetésben feltettem azt a kérdést, hogy van-e létjogosultsága egy olyan hagyománynak mely nem rendelkezik múlttal? A válasz egyértelműen igen, hiszen amit a turista autentikusnak tart az autentikus is lesz, legalábbis számára. A külhoni keleti „testvéreinknek” pedig a mi autentikusunk egzotikus jelenséggé avanszál. A hagyományok a jelenben definiálódnak, ez esetben pedig nem az abszolút tárgyiasított autentikusság számít, hanem egyfajta egzisztencialista autentikusság érvényesül, melynek megteremtésének maga a turista is részévé válik.(PUSZATI 2011, 27-28.o.)

A Magyar Turán Alapítvány rendezvényei egy jól konstruált színteret építenek fel, mely a magyar történelem és kultúra, valamint a nemzeti identitás szimbolikus újratermelésének akciójaként értelmezhető. Ez a jelenség az elmúlt években számos történelmi és népművészeti fesztiválon egyre intenzívebben bontakozik ki. A tanulmányban szerettem volna felhívni a figyelmet azokra a sajátos eszközökre mely által megteremti az autentikusság érzetét és egy teljesen új nemzeti identitást hoz létre, az állami vezetéstől részben független, alulról szerveződő, többnyire kitalált hagyományok révén mely végül a nemzet szakralizációjához vezethet.

A mítoszok, származzanak bármely korból, szoros összefüggésben vannak a nemzeti identitás kialakulásával, választ adhatnak arra, hogy kik vagyunk, honnét jövünk, hova tartozunk és hogy mi a szerepünk a nagyvilágban. Azonban az emlékek, a nemzeti értékek életben tartásához vagy reprodukálásához, legyen az valós vagy kitalált, szükség van külső segítségre, hagyományokra, rítusokra, mely a múltat és a múlt által képviselt tudást a jelenbe emelik (ASSMANN 2004, 141.o.). A Kurultaj a rituális együttlét színhelyeként funkcionál, ami megerősíti a közösség identitását, megteremti az alapját a közösséghez, nemzethez való tartozás érzetének.

Továbbá sajátos jelenségként értékelhető a nemzeti identitás szubkulturális jellegű megnyilvánulása. A fesztivál bázisát egy alapvetően közös ideológiákkal és nemzeti eszmékkel rendelkező tábor adja, mely rendkívül szerteágazó közösséget alkot, ugyanakkor a kívülállók szemében egy nagy „tarsolyosoknak” bélyegzett masszát alkotnak. Elkülöníthetők azonban bizonyos alcsoportok, archetípusok melyek egy azon filozófián belül más-más nézőpontot képviselnek és határozottan elkülönítik magukat a más értékrendet, részben eltérő ideológiákat valló közösségektől. Többek között megtalálhatóak itt az őstörténeti műkedvelők, az összeesküvés elméleteket gyártó „*űrszittyák*” vagy „*űrmagyarok*”, a jobboldali radikálisok, a különböző hagyományörző csoportok, akik közül néhányan önmagukat „*hagyma zörgetőknek*” titulálják, a lelkes kézművesek és azok akik pusztán meg szeretnének maradni büszke magyarnak egy olyan világban, ahol a globalizáció és a kapitalista gazdasági rendszer által veszélyeztetve érzik nemzeti valóságuk fenntarthatóságát. Alapvetően paradox jelenség az is, hogy ez a társadalmi réteg, amely ideológiáját tekintve alapvetően elhatárolódik a multikulturalizmustól és a fogyasztói társadalomtól, az egyre szélesebb skálán mozgó nemzeti termékek fogyasztói bázisává alakult át. Ennek következtében valóságos „*ősmagyar*” iparágat hozott létre a legkülönbözőbb nemzeti termékek árusítására specializálódott üzleteknek teret adva a kereskedelmi és vendéglátói szférában, kezdve az egyes régészeti tárgyak replikáitól, a hazafias ruházaton át az ősmagyar jellegű ételeket kínáló ételfutár szolgáltatókig.

Felhasznált Irodalom

ASSMANN 2004: Jan Assmann – *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 2004.

ANDERSON 2006: Benedict Anderson – *Elképzelte Községek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*. Atelier füzetek 8., L'Harmattan- Atelier, Budapest 2006.

BENDIX 1989: Regina Bendix – Tourism and Cultural Displays. Inventing traditions for whom? In.: *Journal of American Folklore* 102, 1989. (131-146.o.)

BALI 2012: Bali János – Az „ösmagyar mítosz” a premodernitástól a posztmodernitásig. In: *Replika* 80., 2012/13. (137-151.o.)

BALI 2014: Bali János – „Kortárs ösmagyarok” Mítosz és kultúra. In: *Sámán sámán hátán – A kortárs pogányság multidiszciplináris vizsgálata*, Szerk.: Povedák István és Szilárdi Réka. SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2014. (24-33.o.)

CULLER 2012: Jonathan Culler – A turizmus szemiotikája. In: *Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*, Szerk.: Bódi Jenő és Pusztai Bertalan, Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged 2012. (23-40.o.)

EDENSOR 2012: Tim Edensor – Performatív turizmus, színre vitt turizmus: a turisztikai tér és gyakorlat (újra)alkotása. In: *Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*, Szerk.: Bódi Jenő és Pusztai Bertalan, Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged 2012. (241-269.o.)

FARKAS 1993: Farkas Ildikó – A turánizmus. In: *Magyar Tudomány* 1993. (860–868.o.)

FEJŐS 2000: Fejős Zoltán – Múzeum és turizmus. A kulturális találkozás és a reprezentáció rendszere. In: *Turizmus és kommunikáció*, Szerk.: Fejős Zoltán és Szijártó Zsolt, Tabula könyvek 1. Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikációs Tanszék, Budapest-Pécs 2000. (236-252.o.)

HOBSBAWM 1983: Eric Hobsbawm – Introduction: Inventing Traditions. In: *The Invention of tradition*, Szerk.: Eric Hobsbawm – Terence Ranger, Cambridge University Press, Cambridge-NewYork-NewRochelle 1983. (1-15.o.)

HOBBSAWM 1987: Eric Hobsbawm – Tömeges hagyománytermelés: Európa 1870-1914. In: *Hagyomány és hagyományalkotás*, szerk.: Hofer Tamás – Niedermüller Péter. MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest 1987. (128-198.o.)

HOFER 1996: Hofer Tamás – Bevezető: témák és megközelítések. In: *Magyarok Kelet és Nyugat közt. A nemzettudat változó jelképei*, Szerk.: Hofer Tamás. Néprajzi Múzeum – Balassi Kiadó, Budapest 1996. (7- 22.o.)

KOVÁCS 2006: Kovács Ákos – *A kitalált hagyomány*. Kalligram Kiadó, Pozsony 2006.

MITCHELL 2002: Jon P. Mitchell – Ritual and practice (szócikk). In: *Encyclopedia of social and cultural anthropology*, Szerk.: Alan Barnard – Jonathan Spencer. Routledge, London & New York 2002. (742.o.)

PETERDI – SZOJKA 2000: Peterdi Vera - Szojka Emese – „Hogyan is állunk ma a pusztával?” Kunpuszta régió (Felső-Kiskunság) pusztai turizmusának etnográfiai megközelítése. In: *Turizmus és kommunikáció*, Szerk.: Fejős Zoltán és Szijártó Zsolt, Tabula könyvek 1. Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikációs Tanszék, Budapest-Pécs 2000. (129-152.o.)

POVEDÁK 2014: Povedák István – Láthatatlan határok. A keresztény – újpogány szinkretizmus. In: *Sámán sámán hátán – A kortárs pogányság multidiszciplináris vizsgálata*, Szerk.: Povedák István és Szilárdi Réka. SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2014. (55-77.o.)

PUSZTAI 2003: Pusztai Bertalan – A pusztamérgesi eset. In: *Megalkotott hagyományok és falusi turizmus. A pusztamérgesi eset*, Szerk.: Pusztai Bertalan, Szeged, SZTE Néprajzi Tanszék 2003. (9-21.o.)

PUSZTAI 2007: Pusztai Bertalan – Autentikusság, rivalizálás, „márkázás”. In: *Hagyomány és eredetiség*, Szerk.: Fejős Zoltán, Tabula könyvek 11. Néprajzi Múzeum, Budapest 2007. (226-239.o.)

PUSZTAI 2009: Pusztai Bertalan – Tértudat és tudatturizmus: a tájjal kapcsolatos értelmező folyamatok szerepe a turizmusban, In: *A tér vonzásában: a turisztikai termékfejlesztés térspecifikus vonásai*. Szerk.: Michalkó G. – Rátz Tamara. Kodolányi János Főiskola – MTA Földrajztudományi Kutatóintézet – Magyar Földrajzi Társaság, Székefehérvár – Budapest 2009. (17-30.o.)

PUSZTAI 2011: Pusztai Bertalan – Paradigmaváltások a kultúrakutatás autentikusság értelmezésében. In: *Színre vitt helyek*, Szerk.: Fejős Zoltán, Tabula könyvek 11. Néprajzi Múzeum, Budapest 2011. (18-40.o.)

SÁNDOR 2011: Sándor Klára – *Nyelvrokonság és hunhagyomány*. Typotex, Budapest 2011.

SINKÓ 1996: Sinkó Katalin – A megsértett Hungária. In: *Magyarok Kelet és Nyugat közt. A nemzettudat változó jelképei*, Szerk.: Hofer Tamás. Néprajzi Múzeum – Balassi Kiadó, Budapest 1996. (267- 282.o.)

SMITH 1995: Anthony D. Smith – Kiválasztott népek: miért maradnak fenn egyes népcsoportok? In: *Eszmék a politikában*, Szerk.: Bretter Zoltán és Deák Ágnes. Tanulmány Kiadó, Pécs 1995. (27-51.o.)

SUTLIVE 2004: Vinson Sutlive – Ritual Control (szócikk). In: *Encyclopedia of religious rites, rituals, and festivals*; Szerk.: Frank A. Salamone. Routledge, London – New York, 2002. (365.o.)

SZENDREI 2010: Szendrei László – *A turanizmus*. Attraktor, Máriabesenyő-Gödöllő 2010.

TÓTH 2011: Tóth G. Péter – Múzeumi enteriőr – *historical reenactment* – kínzókamrapanoptikum. In: *Színre vitt helyek*, Szerk.: Fejős Zoltán. Tabula könyvek 11. Néprajzi Múzeum, Budapest 2011. (41-59.o.)

TURNER 1997: Victor Turner – Átmenetek, határok és a szegénység: a communitas vallási szimbólumai. In: *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Panem – McGraw – Hill, Budapest, 1997. (674-710.o.)

URRY 2012: John Urry – A turistatekintet. In: In.: *Túl a turistatekinteten – A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*, Szerk.: Bódi Jenő és Pusztai Bertalan. Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged 2012. (41-61.o.)

WANG 2012: Ning Wang – A turisztikai élmény autentikusságának újragondolása. In: *Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*, Szerk.: Bódi Jenő és Pusztai Bertalan. Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged 2012. (90-117.o.)

ZOMBORY 2006: Zombory Máté – Nemzeti rítusok kartográfiája. In.: *Replika* 56-57., 2006. (81-103.o.)

Internetes Források

Mi a Kurultaj?

[<http://kurultaj.hu/kurultaj/>]

Letöltve: (2015.01.02. 16:20)

Barna Gábor: Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás

[<http://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm>]

Letöltve: (2014.09.18. 16:45)

Dr. Baski Imre: A Kurultaj margójára

[<http://www.baski.hu/cikkek.php?szerzo=masok&id=54&esemeny=cikkOlvas>]

Letöltve: (2014.09.12. 19:30)

Lezsák: a mítoszvilág és a valóság együtt tud élni

[<http://magyarhirlap.hu/osok-napja-bugacon>]

Letöltve: (2014.09.11. 12:30)

Gábor György: A vallási kultúra mint politikafilozófiai igény

[<http://mozgovilag.com/?p=5756>]

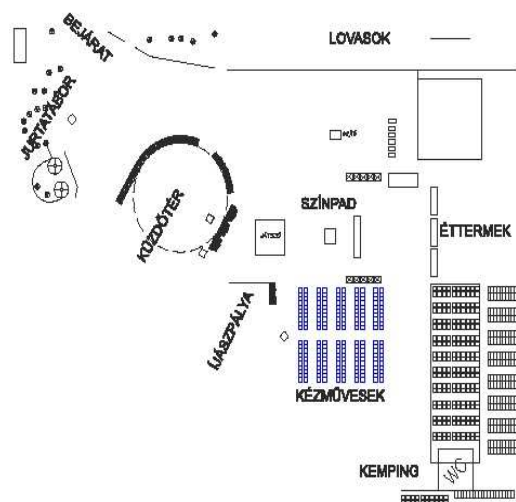
Letöltve: (2014.09.28. 21:37)

Bíró Csaba: Az életfa – a szakrális csoda jelképrendszere

<http://kurultaj.hu/2012/05/eletfa-a-szakralis-csoda-jelkeprendszere/>

Letöltve: (2014.09.28.22:30)

Függelék

1. A Kurultaj fesztivál színterei¹⁹

2. A Kurultaj 2008-as plakátja²⁰

¹⁹ <http://kurultaj.hu/2013/06/vasarozoknak-felhivas-a-ii-osok-napjara/terkep/> (2014.04.28. 23:55)

²⁰ http://www.antikregiseg.hu/hirek/kurultaj_2010__bugac_2010_08_06-08_467.php?oldal=54 (2014.04.29. 22:30)

3. Jurta tábor²¹

4. Vágtázó lovasok és a magyar életfa a Bugaci pusztában²²

²¹ <http://www.keptelenseg.hu/fotok/kurultaj-magyar-torzsi-gyules-70145> (2014.04.28. 12:30)

²² <http://www.keptelenseg.hu/fotok/kurultaj-magyar-torzsi-gyules-70145> (2014.04.28. 12:30)

5. Lezsák Sándor ünnepi beszédet tart (2014)

6. A megkoronázott Attila, a hunok fejedelme²³

²³ <http://www.keptelenseg.hu/fotok/kurultaj-magyar-torzs-gyules-70145> (2014.04.28. 12:30)

7. Díszlovas körmenet, a háttérben a magyar, a kazah és az Árpád-sávos zászló²⁴

8. A Regélő Fehér Táltos dobkör (2010)

²⁴ <http://www.keptelenseg.hu/fotok/kurultaj-magyar-torzsi-gyules-70145> (2014.04.28. 12:30)

9. Autentikus gyerekek, autentikus jurtában²⁵

10. Civil sámándobosok felvonulása²⁶

²⁵ <http://hu.fotoalbum.eu/kurultaj/a115868/00000021> (2014.04.28. 12:25)

²⁶ <http://hu.fotoalbum.eu/kurultaj/a115983/00000020> (2014.04.28. 12:26)

11. „Hagyományos” ostorcsattogtatás²⁷

12. Az autentikus turista²⁸

²⁷ <http://hu.fotoalbum.eu/kurultaj/a115983/00000029> (2014.04.28. 12:30)

²⁸ <http://hu.fotoalbum.eu/kurultaj/a115738/00000024> (2014.04.28. 12:30)

13. A Felföldi Baranta Szövetség²⁹

14. In situ kiállítás az Ősök Sátorában (2010)³⁰

²⁹ <http://www.baon.hu/galeria/bacs-kiskun/kultura/41569> (2014.04.28. 12:25)

³⁰ <http://www.baon.hu/galeria/bacs-kiskun/kultura/41569> (2014.04.28. 12:25)

15. A turáni népek zászlajai³¹

16. A hagyományőrző fesztiválok elengedhetetlen kelléke: a sólymász³²

³¹ <http://erdely.ma/nephagyomany.php?id=125016> (2014.04.28. 13:40)

³² <http://www.keptelenseg.hu/fotok/kurultaj-magyar-torzi-gyules-70145> (2014.04.28. 12:30)

17. A szer előtt³³

18. Az ősök áldásának kérése az életfa körül, háttérben az égő szertűz³⁴

³³ <http://www.szphoto.hu/kurultaj-2010> (2014.04.28. 22:30)

³⁴ <http://www.szphoto.hu/kurultaj-2010> (2014.04.28. 22:30)

19. Pipázó sámán dobbal (2014)

20. Az áldomás szimbolikus elfogyasztása³⁵

³⁵ <http://www.szphoto.hu/kurultaj-2010> (2014.04.28. 22:30)

21. Lóhátról kényelmesebb – Jakut koncert (2014)

22. „Középkori ketrecharc”

23. Jókedvű vásárolók (2014)

24. Szimbólumok kavalkádja³⁶

³⁶ http://gallery.site.hu/u/Murphy_es_Rocky/kurultaj_2012/DSC_0005.JPG.html (2014.04.08. 19:30)

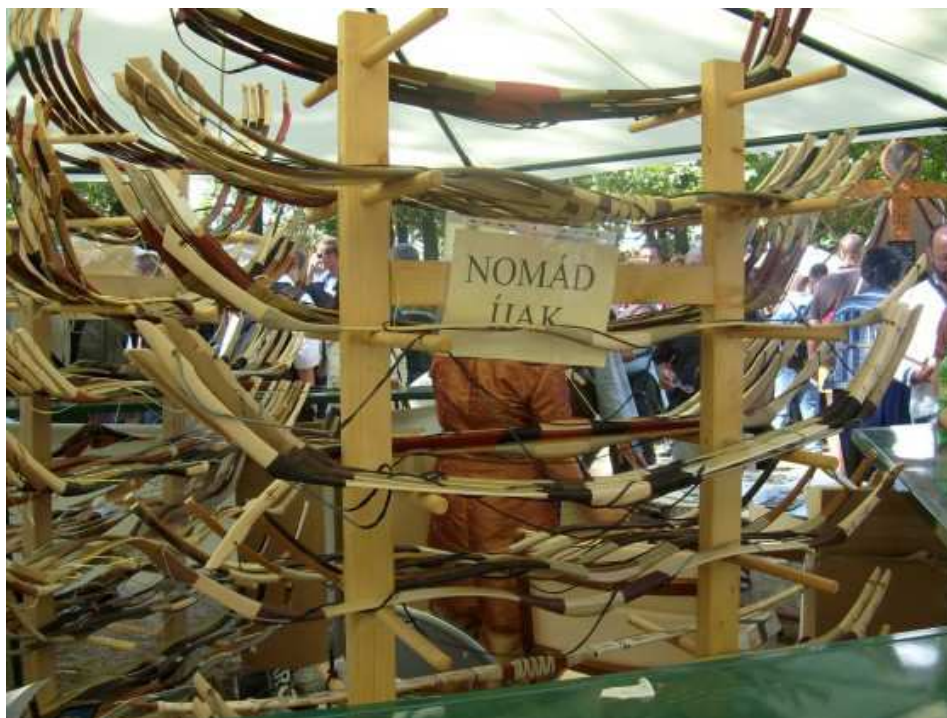

25. Történelem és természetgyógyászat is jól megférnek egymás mellett³⁷

26 Ősök Sánta -.Ki a Turul? (2014)

³⁷ <http://batonyterenye.jobbi.net/Galeria/20120812/galeria.html> (2014.04.29. 12:30)

27. Nomád íjak, nomád vásárlóknak³⁸

28. Táltos masszázs a sátrak között (2014)

³⁸ <http://kurultaj.hu/2013/08/felhivas-kezmuveseknek-vasarozoknak/> (2014.04.29. 12:30)